

Soft City

Organische stad

In Stroom Den Haag verbeeldt 'Soft City' de verschillende manieren waarop mensen voor zichzelf woonruimtes scheppen of laten bouwen door overheden. De werken van de internationale kunstenaars Azra Aksamija, Pushwagner en Dubravka Sekulić staan centraal. Alhoewel Stroom in zijn persbericht samen met Stichting Design Den Haag de tentoonstelling plaatst in het kader van de economische crisis, is er geen verband tussen tentoonstelling en crisis aan te wijzen. Woonruimtes zijn in Nederland planologisch en formeel vormgegeven. Een pleidooi voor informele, organische planning in deze tentoonstelling doet een beetje onrealistisch aan. De afstand tussen formele en informele woonruimtes is gewoon te groot. Een visionaire tentoonstelling kon het daarom niet worden.

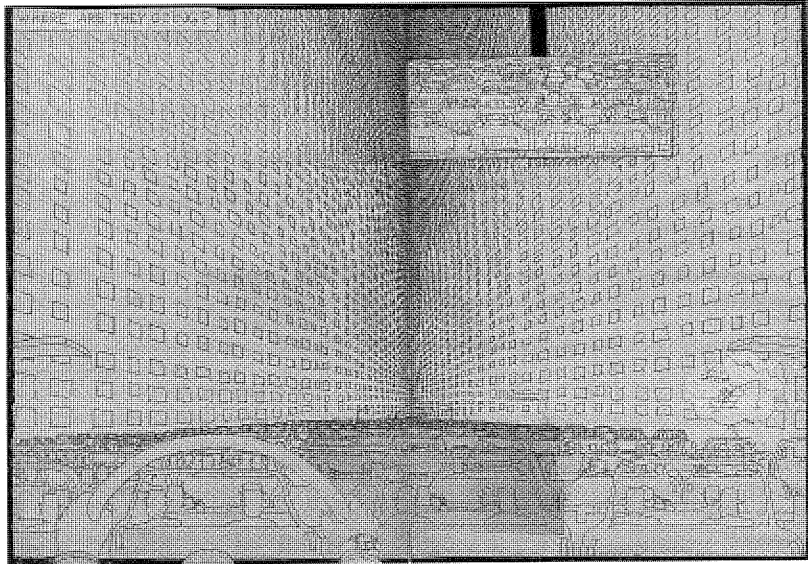
Door Carina van der Walt

De naam van de tentoonstelling houdt verband met de beeldroman *Soft City* van Pushwagner uit Oslo. Het pseudoniem van deze kunstenaar is te lezen als ironisch commentaar op een samenleving waarbinnen eindeloos geconsumeerd wordt. Op typisch Noorse wijze verbeeldt hij zijn angst voor onbeheersbare verstedelijking. Het is niet verwonderlijk als je denkt aan de natuur in Noorwegen.

Formeel versus informeel en daartussen

Samengeperst achter glas in twee rijen lichtkasten ligt de beeldroman, *Soft City*. De strip was in 2008 één van de ontdekkingen van de Berlijnse Biënnale. *Soft City* bestaat in totaal uit 150 overvolle pentekeningen. Het werk is niet naïef. Het verbeeldt een dag uit het leven van een gezin dat in een gemechaniseerde en ontmenselijke stad leeft. Alles wordt formeel geregeld door de klok. Zelfs een levenspil houdt hun lichamen in stand. Het is absurd en dystopisch. Er is geen ruimte over voor menselijke verhoudingen. In deze tekeningen herken ik de goed georganiseerde en drukke Nederlandse samenleving. Iedereen leeft formeel volgens de klok en de agenda. Woonruimtes houdt men het liefst privé en gesloten. Afstandelijkheid is hier een overlevingsstrategie. De overheid stuurt de distributie van moderne woonruimtes.

Tegenover Pushwagner nemen *Arizona Road* (2002) en *Contraption* (2009) van kunstenaar Azra Aksamija uit Bosnië-Herzegovina veel ruimte in. *Arizona Road* bestaat uit een video-installatie, een 'provocatiepaal', een sportvloer en een tekst-beeld paneel. Het geheel verwijst naar de grootste zwarte markt op de Balkan, Arizona Market. Aksamija observeerde die markt vier jaar lang. De markt is op te vatten als een informele nederzetting en groeit als een 'bizar organisme' met 2200 bedrijven, 65 cafés en 7 nachtclubs. Hier is geen overheid die de vitaliteit en het vermogen tot zelforganisatie van de bewoners met bouwvergunningen aan banden legt. Alles gebeurt spontaan. Aksamija levert met de kleurrijke installatie *Contraption* een pleidooi voor handel in lokaal vervaardigde en gekweekte producten. In Arizona Market herken

Pushwagner, pagina uit *Soft City* (1969-1975)

ik de groei van Soweto (SOuth-WEstern TOWnship) aan de rand van Johannesburg in mijn geboorteland Zuid-Afrika. Soweto groeit ook nog steeds als een soort 'bizar organisme' horizontaal uit. De recente groei is het gevolg van de toestroming van arme vluchtelingen uit met name Zimbabwe. De ontheemden bouwen golfplathuisjes zonder elektriciteit en sanitair aan de buitenste randen van Soweto. Een tweede ontwikkeling is zichtbaar in de kern. In Soweto ontstaat van binnenuit voor en na een stedelijk centrum, met moderne hoogbouw. Legalisering van woonruimtes in de kern gebeurt achteraf met tekeningen van reeds bestaande constructies, precies zoals dat gebeurde in Dubravka Sekulić's Belgrado.

Is Sekulić een kunstenaar? Haar analytisch betoog als onderzoeker en architectuurstudent in *Belgrade, Belgrade: Ongoing Archive of Unruled Practices* is op academische wijze in mappen met foto's georganiseerd. Zonder een gesprek is het niet duidelijk dat haar bijdrage aan de tentoonstelling eigenlijk een soort balans vormt tussen de formele ruimte in het werk van Pushwagner en de informele ruimte in het werk van Aksamija.

Hoogbouw tegenover laagbouw

Vele tekeningen in *Soft City* ademen een beklemmende sfeer uit in hoogbouw en in reuze files. Alles is te veel. Daartegenover vertegenwoordigen *Arizona Market* en *Contraption* een groeipatroon van laagbouw. Met aanstekelijke levendigheid groeit die markt naar alle kanten uit tot een stad. Er is meer dan genoeg ruimte. In *Belgrade, Belgrade: Ongoing Archive of Unruled Practices* is informele groei weer ingeperkt tot risicovolle hoogbouw. Groei in woonruimte betekent in alle gevallen uitwaartse beweging, vertikaal of horizontaal, als een reuze organisme.

Zacht tegenover hard

Pushwagner bedoelt het satirisch als hij het heeft over een *Soft City*. Het is duidelijk uit zijn tekeningen dat het gaat om een 'hard life in a soft city'. Voor de inwoners is het geen pretje om daarin te leven. *Arizona Market* als bron van de kunstwerken *Arizona Road* en *Contraption* groeide zacht en vrolijk naar alle kanten uit. Maar het leven hier is ook geen lachertje, want tijdens haar observaties veranderde er veel voor Aksamija. De markt werd gereguleerd door de overheid. De handel nam af. Goedkope geïmporteerde waren namen alles over. Sekulić vertelt in *Belgrade, Belgrade* een verhaal van een man die zes jaar lang werkte aan een bouwvergunning. Binnen zes maanden na goedkeuring moest hij het afmaken. Dat lukte hem niet. Ook hier was het 'hard life in a soft city'.

Onderweg naar buiten kijk je nauwkeuriger naar de presentaties van de drie onderzoeksprojecten die parallel aan *Soft City* in de foyer aangekondigd worden. Het betreft Yogyakarta in Indonesië, Kumasi in Ghana en Tblisi in Georgië. Of de stedenbouwkundigen, architecten en overheden hier antwoorden zullen krijgen op de toekomstige urbanisatie in Den Haag, is maar de vraag. Ook de werken van Aksamija en Sekulić leveren niet veel op. Wat rest is de claustrofobie van Pushwagner.